

Botanični vrt bo star dvesto let

Ljubljanski botanični vrt, ki je ob Narodni in univerzitetni knjižnici druga najstarejša kulturna ustanova z nepretrganim delovanjem v Sloveniji, bo prihodnje leto star dvesto let. Zato bi bilo prav, da bi mu aktualna mestna in republiška ter univerzitetna oblast namenile vsaj toliko pozornosti, kot sta mu je leta 1810 tedanja visoka ali Centralna šola (École Centrale) in glavni guverner Ilirskih provinc, ki sta oberoč sprejela pobudo učitelja naravoslovja in botanike Franca Hladnika, da je ob Grubarjevem prekopu ob današnji lžanski cesti na površini 33 arov zasnoval Vrt domovinske flore, dobil tisoč frankov letne dotacije in sistematiziran položaj vrtnarja s petsto franki letne plače.

Ustanovitelj Vrta domovinske flore profesor Franc Hladnik

Rdričan **Franc Hladnik** (1773–1844) se je z veliko vnemo lotil dela in na novo lokacijo najprej presadil rastline, ki jih je za svoja predavanja že prej gojil na ličjskem vrtu (na kraju, kjer je zdaj glavna ljubljanska tržnica). »Prvi botanični vrtovi so nastali že proti koncu srednjega veka in so bili namenjeni predvsem zdravilstvu, vendar v splošnem velja, da sta najstarejša nastala pri univerzah v Pisi (1543) in Padovi (1545). Poleg univerzitetnih so nastajali še kraljevi ali v okviru muzejev,« pojasnjuje vodja botaničnega vrta oddelka za biologijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, 47-letni docent dr. **Jože Bavcon**, ki od leta 1995, ko ga je prevzel, bje neizprosno boj za njegovo preživetje in razvoj v duhu smernic mednarodne organizacije botaničnih vrtov s sedežem v Londonu.

Samo primerjava: v botaničnih vrtovih, kakršen je ljubljanski, kjer na dveh hektarjih raste okrog 4500 rastlinskih vrst, je v tujini običajno 20 do 25 zaposlenih, medtem ko za najstarejšega v jugovzhodni Evropi utegnemo zbrati komajda dovolj denarja za pet ljudi. Tako, denimo, za zagrebškega, ki ima na treh hektarjih zasajenih prav toliko ra-

Najstarejša ohranjena fotografija vrta iz leta 1870

ce, Bohinja, Krna, Črne prsti, Porezna, Jelenka, Goljakov, Čavna, Nanosa in Vremščice. Vrt je razdeljen na gredice z različno mešano zemljo glede na nahajališča rastlin.« Prvotno zemljišče je postalo premajhno, zato so vrt pove-

Vodja ljubljanskega botaničnega vrta doc. dr. Jože Bavcon

avstrijskimi botaniki mu je tudi po odhodu Francozov uspelo ohraniti vrt. Nemara tudi zato, ker se je prav pod njegovim vodstvom ljubljanska gimnazija uvrstila med najboljše v avstrijskih deželah, za kar je leta 1818 dobil odlikovanje cesarja **Franca I.** Franc Hladnik je bil tudi profesor in prefekt pesnika **Franceta Prešerna**, ki ga je kot odličnega dijakca 1817. predlagal za štipendijo.

Pod njegovim vodstvom je vrt nenehno napredoval, tako da je njegov učenec **H. Freyer** leta 1829 poročal, da je v njem zasajenih že prek dva tisoč kranjskih rastlinskih vrst. »Med njimi jih je mnogo, ki so jih **J. A. Scopoli**, **B. Hacquet** in **K. Zois** spregledali, pa tudi popolnoma nove vrste, prinesene iz okolice Ljubljane, Idrije, Ljubelja, Korošice, Zeleni-

čali za 16 arov in ga obdali z zidom. Leta 1834 je Hladnik zaradi obolelih oči moral prenehati delo. S svojim prizadevnim raziskovalnim delom si je pridobil tolikšno znanje, da so ga upoštevali in navajali vsi tedanji vodilni srednjeevropski floristi, od katerih je nemški botanik **H. G. L. Reichenbach** njemu v čast poime-

Skalnjak

noval rebrinčevolisto hladnikijo ali hladnikovko, ki je naš edini rodovni endemit. Po njem se imenujeta tudi hladnikov grintavec in hladnikova bunika.

Fleischmannov rebrinec prava dragocenost

Hladnika je nasledil profesor fizike, kemije in botanike na medicinsko-kirurški šoli dr. **Ivan Nepomuk Biatzovsky**, ki je leta 1842 povečal vrt na 76 arov. Za njim pa je 1850. vodstvo vrta prevzel njegov pomočnik **Andrej Fleischmann**, ki je prišel vanj že 1819. kot štirinajstletni učenec ter se razvil v odličnega vrtnarja in takšnega poznavalca rastlin, da je 1844. izdal Pregled kranjske flore. Kako je Hladnik cenil njegovo znanje, potrjuje tudi dejstvo, da je po njem poimenoval fleischmannov rebrinec, ki je, kot pravi Bavcon, prava dragocenost ljubljan-

Predel z vodnimi in močvirskimi rastlinami

Fleischmannov rebrinec

zadevnim nabiranjem in zasajanjem je bilo že tri leta pozneje blizu 3000 rastlin, obenem se je Paulin leta 1889 v zgodovino botaničnega vrta in slovenske botanike sploh zapisal tudi s tem, da je začel izdajati Seznam semen (Index seminum), ki je v prvi številki vseboval 909 rastlinskih vrst. Na tej osnovi je navezal stike z 78 evropskimi vrtovi. Tak Seznam semen izhaja odtlej vsako leto že 120 let, s to razliko, da si ga zdaj izmenjujejo z več kot 300 botaničnimi vrtovi po vsem svetu. Poleg tega je v letih 1901–1936 izhajala še njegova znamenita herbarijska zbirka kranjske flore, objavil pa je tudi vrsto taksonomskih in florističnih študij.

Paulin zbral kar 2234 domačih rastlinskih vrst

Načrtno urejanje nasadov po naravnem sistemu ter raznih ekoloških in rastlinsko-geografskih skupinah je 1895. prekinil potres, ki je porušil upravno hišico in več kot polovico ograjnega zidu. Zaradi pomanjkanja denarja je bila nova upravna stavba zgrajena šele dve leti pozneje, zastalo pa je tudi nadaljnje preurejanje vrta. Toda vztrajno in požrtvovalno prizadevanje Paulina in njegovega sodelavca vrtnarja **Franca Juvana**, ki je tam delal 64 let in po katerem je poimenovan endemični netres, je omogočilo, da se je ob svoji stoletnici po rastlinskem bogastvu lahko meril z marsikaterim drugim evropskim botaničnim vrtom, le redki pa so bili, v katerih bi bila domača flora tako bogato zastopana, saj je bilo v njem kar 2234 naših rastlinskih vrst. V njegovem obdobju je vrt 1920. prešel od prve državne gimnazije pod pokroviteljstvo leto dni prej ustanovljene ljubljanske univerze, kjer deluje še danes. Po Paulinovem odhodu leta 1931 so se v vrtu zelo hitro

skega botaničnega vrta, kamor so ga leta 1819 prinesli z njegovega edinega znanega rastišča na ljubljanskem gradu. »Tako v vsej botanični strokovni in znanstveni literaturi navajajo kot edino rastišče zanj prav ljubljanski botanični vrt.«

Po letu 1867 je nastopilo nadzodovanje, saj se je pod vodstvom profesorja jezikoslovja **Valentina Konška** vrt skoraj povsem preusmeril v sajenje sadnih in zelenjavnih sort, tako da je moral njegov naslednik profesor botanike **Alfons**

Jože Lazar. Ta je prepričal tedanjo ljudsko oblast, da je se je vrt povečal na 2,35 hektarja, 1955. mu je uspelo pridobiti denar za gradnjo rastlinjaka in laboratorijskih prostorov ob njem. Obnovili so še razne pomožne vrtnarske naprave, umetne bazene za vodne in močvirne rastline, skopali ribnik, ki je ponazarjal procese zaraščanja, ter uredili tudi nekatere ekološko-geografske skupine. Leta 1967 je vodstvo prevzel prof. dr. **Vinko Strgar**, ki je nadaljeval njegovo delo, žal pa se je vrt v tem obdobju zaradi širitve ceste skrčil na današnja dva hektarja. Po Strgarjevi smrti 1992. ga je nekaj let vodil prof. dr. **Tone Wraber**, od začetka 1995. pa naš sogovornik Bavcon.

Z Bavconom se je znova uveljavil

Že v 70. letih prejšnjega stoletja se je porodila ideja, da bi zanj poiskali nov prostor

Hladnikova bunika

ne univerza ne mestna občina, s katero si prva deli lastništvo, ne bosta uresničili.

stavnikov evropskih botaničnih vrtov. Njihova dognanja na področju urejanja vrtov,

Prenovljena upravna stavba

Niti ob njegovi dvestoletnici ali morda celo nikoli!? Do prihodnjega maja namerava ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo ob starem rastlinjaku, ki prav tako kliče po obnovi, urediti sodoben tropski rastlinjak, ki bo po Bavconovem mnenju sicer velika pridobitev za botanični vrt, vendar to verjetno hkrati pomeni, da je možnost preseelitve pod Rožnik za lep čas odložena. Tako maloštevilni in zanesenjaški ekipi ne preostane drugega, kakor da podobno kot minulih 15 let tudi v jubilejnem letu s trdim delom, iznajdljivostjo in pomočjo redkih sponzorjev poskuša v dokaj neprijaznih okoliščinah čim bolj poskrbeti za botanični vrt, ki ga na leto obišče blizu 50.000 ljudi (od tega je približno 8500 vodenih ogledov, torej plačanih), med katerimi po 2000. poleti prevladujejo tujci.

Na splošno se zdi, da tujina veliko bolj ceni dosežke naših strokovnjakov, ki so zadnje desetletje stalni aktivni udeleženci strokovnih srečanj pred-

njihovo raziskovalno, pedagoško in splošnoizobraževalno poslanstvo pa tudi priprava posebnih zbirk (navadnih malih zvončkov in navadnih ciklam, vključno z monografijama dr. Jožeta Bavcona o niju) so poželi laskave ocene v več evropskih državah. Vrhunec pa nedvomno pomeni knjižna uvrstitev ljubljanskega botaničnega vrta med 178 najlepših na svetu. Njegov vodja ob koncu zatri, da bodo navzlic nezavidljivemu gmotnemu položaju seveda storili vse, da bo Hladnikov Vrt domovinske flore, ki je od leta 1991 zavarovan kot spomenik oblikovane narave na mestni ravni, pričakal svojo dvestoletnico v čim lepši podobi. Ob odprtju 11. julija 1810 je glavni guverner Ilirskih provinc maršal **Auguste Marmont** zagotovil denar za njegovo delovanje in na vrtu zasadil lipo, ki se je razrasla v mogočno drevo. Bo prihodnjega julija enako storil tudi predsednik slovenske vlade **Borut Pahor**? **Boris Dolničar**

Rebrinčevolista hladnikija

Paulin začeti skorajda povsem znova; ob svojem prihodu 1886. je namreč naštel le še 312 rastlinskih vrst. S pri-

zvrstili pomembni možje: dr. **Fran Jesenko**, dr. **Jovan Hadži**, **Stjepan Horvatić**, **Gabrijel Tomažič** in od 1946. profesor

znotraj biološkega središča pod Rožnikom, nasproti živalskega vrta, toda tudi po 40 letih se zdi, da te namere